

The Evaluation of Satisfaction on Moral Learning Outcome in CU Smart Buddhist Graduates, Chulalongkorn University Students¹

Pornthip Pookaiyaudom²

Received: June 6, 2012 Accepted: August 2, 2012

Abstract

This evaluational research aimed to study 1) the satisfaction on Moral learning outcome in CU Smart Buddhist Graduates, Chulalongkorn University students and 2) a process of the instruction to attain Moral learning outcome. There were 46 samples of students who ever studied CU Smart Buddhist Graduates in second semester, academic year 2011; 8 of lecturers; and 2 of administrators. Two research tools were used for students and lecturers. Data from students was collected by questionnaires and open-ended questions. Data from lecturers was collected by semi-structured interview. Descriptive statistical analysis for quantitative data was illustrated as the patterns of frequency, percentage, mean, and standard deviation and qualitative data was illustrated by thematic analysis. The research results revealed that the mean of satisfaction on Moral learning outcome in CU Smart Buddhist Graduates were more level ($\bar{X} = 4.28$, $SD = .69$). The more students practiced in Samatha-bhavana and Vipassana-bhavana, the more students succeeded in Moral learning outcome. Some of sub-topics lecturers should motivate students by using instructional media for teaching, as well as some of sub-topics were justified to maintain general education principles and time limitation.

Keywords: General education, Buddhist Graduates, moral learning outcome, Bhavana 4

¹ Research was fund by Office of the General Education, Chulalongkorn University.

² Educationist in Office of the General Education, Chulalongkorn University, e-mail: Pornthip.p@chula.ac.th

การประเมินความพึงพอใจต่อผลการเรียนรู้ด้านมีคุณธรรม ในวิชาพุทธบัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย¹

พรทิพย์ โภไคยอุดม²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงประเมินมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ความพึงพอใจต่อผลการเรียนรู้ด้านมีคุณธรรมในวิชาพุทธบัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2) กระบวนการจัดการเรียนการสอนให้ได้ผลการเรียนรู้ด้านมีคุณธรรม กลุ่มตัวอย่างคือ นิสิตที่ลงทะเบียนเรียนวิชาพุทธบัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภาคปลาย ปีการศึกษา 2554 จำนวน 46 คน คณาจารย์ วิทยากรและที่สอน จำนวน 8 คน และผู้บริหาร จำนวน 2 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 ชุด แบ่งเป็นชุดที่หนึ่งแบบสอบถามความพึงพอใจของนิสิตและแบบสัมภาษณ์คณาจารย์และวิทยากรที่สอน ใช้สถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์แก่นเนื้อหาสำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อผลการเรียนรู้ด้านมีคุณธรรม ระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.28 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.69) และกระบวนการจัดการเรียนการสอนให้ได้ผลการเรียนรู้ด้านมีคุณธรรม ควรเน้นให้ฝึกปฏิบัติด้านเจริญสมาธิ เจริญปัญญามากขึ้น ในบางหัวข้อผู้สอนควรใช้สื่อการสอนเพื่อช่วยให้น่าสนใจยิ่งขึ้น และปรับเนื้อหาวิชาบางหัวข้อให้เหมาะสมกับลักษณะของวิชาการศึกษาทั่วไปและเวลาที่กำหนดไว้

คำสำคัญ: การศึกษาทั่วไป พุทธบัณฑิต ผลการเรียนรู้ด้านมีคุณธรรม ภาวนา 4

ศูนย์คุณธรรม
(องค์การมหาชน)

¹ รายงานวิจัยได้รับทุนจากสำนักงานจัดการศึกษาทั่วไป จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

² นักวิชาการศึกษา สำนักงานจัดการศึกษาทั่วไป จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย e-mail: Pornthip.p@chula.ac.th

บทนำ

ตามประกาศของกระทรวงศึกษาธิการ ให้ใช้เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2548 กำหนดให้เรียนรายวิชาศึกษาทั่วไป ไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต ซึ่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยโดยคณะกรรมการวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2549) ยังคงให้มีรายวิชาการศึกษาทั่วไป 4 กลุ่มวิชา คือ กลุ่มวิชา สังคมศาสตร์ 3 หน่วยกิต กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์ 3 หน่วยกิต กลุ่มวิชาวิทย์-คณิต 3 หน่วยกิต กลุ่มวิชาสหศาสตร์ 3 หน่วยกิต กลุ่มวิชา ภาษาต่างประเทศ ไม่น้อยกว่า 12 หน่วยกิต และ กลุ่มวิชาศึกษาทั่วไปกลุ่มพิเศษ 6 หน่วยกิต และยังคงต่อเนื่องในเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2552 ด้วยเกณฑ์มาตรฐานนี้เอง สำนักงานจัดการศึกษาทั่วไปของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่มีพันธกิจในการจัดการเรียนการสอนวิชาการศึกษาทั่วไป เริ่มจากในกลุ่ม สหศาสตร์ และเปิดเพิ่มขยายในกลุ่ม มนุษยศาสตร์ด้วย จากการร้องขอจากนิสิต เพื่อแก้ปัญหาการลงทะเบียนเรียน วิชาการศึกษา ทั่วไปไม่ครบทุกกลุ่ม มหาวิทยาลัยจึงอนุมัติให้ เปิดวิชา “พุทธบัณฑิตจุฬาลงกรณ์” กลุ่มวิชา มนุษยศาสตร์ และให้ทดลองเปิดสอนเป็นครั้งแรกในภาคปลาย ปีการศึกษา 2554 และจะเปิด สอนครั้งที่สองในภาคฤดูร้อน ปีการศึกษา 2555

ซึ่งสาระในวิชานี้มีความสอดคล้องกับ กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 ที่ระบุคุณภาพของบัณฑิตทุกระดับ คุณวุฒิและสาขาวิชาต่าง ๆ ต้องเป็นไปตาม มาตรฐานผลการเรียนรู้ที่คณะกรรมการ

อุดมศึกษากำหนดให้ครอบคลุมอย่างน้อย 5 ด้าน คือ 1) ด้านคุณธรรม จริยธรรม 2) ด้าน ความรู้ 3) ด้านทักษะทางปัญญา 4) ด้านทักษะ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ และ 5) ด้านทักษะการวิเคราะห์ เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ, 2552) และ ที่ประชุมสภาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ครั้งที่ 724 วันที่ 24 มิถุนายน 2553 ได้เห็นชอบกับการ กำหนดคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ว่า “บัณฑิตจุฬาลงกรณ์ เป็นผู้ที่มีความรู้ของสังคมโลก” ซึ่ง แสดงด้วยผลการเรียนรู้ 9 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) มีความรู้ 2) มีคุณธรรม 3) คิดเป็น 4) ทำเป็น 5) ใฝ่รู้และรู้จักวิธีการเรียนรู้ 6) มีภาวะผู้นำ 7) มีสุขภาพ 8) มีจิตอาสาและสำนึกสาธารณะ และ 9) ดำรงความเป็นไทยในกระแสโลกาภิวัตน์ โดยทุกกลุ่มวิชาการศึกษาทั่วไปจะเน้นผลการ เรียนรู้ที่คล้ายคลึงกันในด้าน **มีความรู้ มีคุณธรรม คิดเป็น ทำเป็น ใฝ่รู้และรู้จัก วิธีการเรียนรู้** เป็นแกนกลาง

สำหรับเนื้อหาวิชาพุทธบัณฑิตจุฬาลงกรณ์ สังกัดภาควิชาพุทธศาสนศึกษา ได้ประมวลแนวคำสอนหมวดใหญ่ๆ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในประเทศไทย หลักธรรมพื้นฐานของชาวพุทธ หลักธรรมเพื่อความ เป็นบัณฑิตที่มีคุณค่าของแผ่นดิน พุทธ ประวัตินิเวศน์ พุทธธรรมแนววิทยาศาสตร์ คัมภีร์สำคัญในพระพุทธศาสนา หลักสมถภาวนา และวิปัสสนาภาวนาในพระพุทธศาสนา พิธีกรรม ทั่วไปทางพระพุทธศาสนา และระบุผลการเรียนรู้ด้าน มีคุณธรรมไว้ด้วย โดยมีอาจารย์/วิทยากรจาก

หลากหลายสาขาอาชีพมาร่วมสอนและถ่ายทอดประสบการณ์ให้แก่บัณฑิต

ด้วยความสำคัญของวิชาดังที่กล่าวมาแล้ว จึงเป็นเรื่องน่าสนใจที่จะประเมินความพึงพอใจต่อผลการเรียนรู้ด้านมีคุณธรรม วิชาพุทธบัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อเป็นเป็นประโยชน์สำหรับการพัฒนาเรื่องการจัดการเรียนการสอนให้ได้ผลการเรียนรู้ด้านมีคุณธรรมในวิชาการศึกษาทั่วไปให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หมวดวิชาศึกษาทั่วไป หมายถึง วิชาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรอบรู้อย่างกว้างขวาง มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มีความเข้าใจธรรมชาติตนเอง ผู้อื่น และสังคม เป็นผู้ใฝ่รู้ สามารถคิดอย่างมีเหตุผล สามารถใช้ภาษาในการติดต่อสื่อสารความหมายได้ดี มีคุณธรรมตระหนักในคุณค่าของศิลปะและวัฒนธรรมทั้งของไทยและของประชาคมนานาชาติ สามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตและดำรงตนอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี (ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ, 2548) ซึ่งสาระสำคัญของวิชาศึกษาทั่วไปนั้น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต, 2550) ได้กล่าวว่า เป็นกลุ่มวิชาที่มีเป้าหมายเพื่อสร้างบัณฑิตหรือสร้างคนให้เป็นบัณฑิต ส่วนการศึกษาทางวิชาชีพนั้นเป็นการสร้างเครื่องมือให้แก่บัณฑิต และบอกวิธีที่จะทำให้เขาสามารถใช้เครื่องมือได้ โดยคนใช้เครื่องมือนั้นต้องเป็นคนที่ดี นำเครื่องมือไปใช้เพื่อสร้างสรรค์ ทำให้เกิดประโยชน์สุขแก่ชีวิตและสังคม ไม่ใช่เอาเครื่องมือ

ไปเพียงเพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนตนด้วยความเห็นแก่ตัว แล้วทำร้ายเบียดเบียนผู้อื่นหรือก่อความเสียหายทำลายสังคม ตลอดจนมนุษยชาติซึ่งเป็นปัญหาสำคัญในปัจจุบัน นั้นหมายความว่า วิชาศึกษาทั่วไป มีหน้าที่ทำคนให้เป็นบัณฑิต หรือสร้างบัณฑิต มีบทบาทโดยตรงในการพัฒนาคน เพื่อให้บุคคลแต่ละคนเป็นคนที่สมบูรณ์ มีชีวิตที่ดีงาม ประณีต ประเสริฐ สมกับความ เป็นมนุษย์ หรืออาจจะเรียกว่าเป็นคนเต็มคน เป็นชีวิตที่มีอิสรภาพ และมีความสุข

คุณธรรม หมายถึง กรอบความประพฤติ ความคิดที่สังคมหรือบุคคลมีความเห็นร่วมกันว่าเป็นสิ่งดี มีประโยชน์มากกว่า ส่วน**จริยธรรม** หมายถึง การปฏิบัติ การทำดี ละเว้นความชั่ว อันเป็นผลมาจากการคิดดี (ศุภญ์สงเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, 2548) นอกจากนี้ สุรพล ไกรสรารุณ (2549) ได้ให้ทัศนะในเรื่อง คุณธรรม จริยธรรม เพิ่มเติมว่า **คุณธรรม** คือ สิ่งหรือสภาพที่เกิดขึ้นในจิต มีผลทำให้จิตอยู่ในภาวะที่ดีงาม และพร้อมที่จะสร้างสรรค์แต่ในสิ่งที่เป็นคุณและประโยชน์ ส่วน **จริยธรรม** คือ สภาพของความประพฤติ หรือพฤติกรรม การแสดงออกที่พึงประสงค์ โดยคุณธรรมและจริยธรรม จะเกี่ยวพันกันในลักษณะที่คุณธรรม เป็นหลักประกันความสุข ความเจริญ ความมั่นคงของชีวิตและสังคมที่แท้จริงและยั่งยืน และเป็นรากฐานของจริยธรรมที่เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกมา หากมีแต่คุณธรรม คุณค่าและคุณประโยชน์จะเกิดขึ้นเฉพาะแก่ตนเองหรือเกิดในวงแคบ จริยธรรมที่ไม่มีคุณธรรมเป็นรากฐาน ย่อมเป็นจริยธรรม

จอมปลอม หรือหลอกหลวง ไม่สามารถวางใจได้สนิทและไม่ยั่งยืน และหลักคุณธรรมที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพนิสิต ก็คือ หลักภาวนา 4 ซึ่งเป็นหลักการฝึกฝนและพัฒนาที่สมบูรณ์แบบ

ทั้งนี้ คำว่า “ภาวนา” มีความหมายว่า “พัฒนา” หรือ “ฝึกฝนให้มีขึ้น” ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) กายภาวนา 2) ศิลภาวนา 3) จิตภาวนา และ 4) ปัญญาภาวนา มีความหมายดังนี้

1. กายภาวนา เป็น การฝึกดำรงชีพ และจัดองค์ประกอบในทางกายภาพให้เหมาะสม เกื้อกูลแก่คุณภาพชีวิตทางกายและสิ่งแวดล้อม เป็นเรื่องของรูปธรรมล้วนๆ

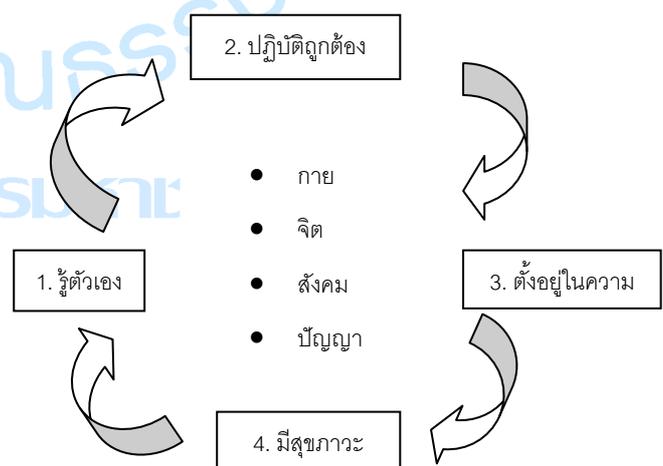
2. ศิลภาวนา เป็น การฝึกฝนในเรื่อง พฤติกรรมการแสดงออก (ทางกายและวาจา) ในการเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ รวมถึงบุคคลและสังคม ให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยเน้นไปที่ไม่ให้เกิดความกระทบกระทั่ง และความเดือดร้อน อันเนื่องมาจากพฤติกรรมหรือการกระทำต่อกันระหว่างมนุษย์ **หลักการสำคัญในเรื่องของ “ศิลปะ” อยู่ที่การฝึกให้มีสติในการควบคุมกายและวาจา** ให้ทำหน้าที่ต่อบุคคล สังคม และสิ่งต่างๆ ภายนอกตรงตามคุณค่าความหมายที่ถูกต้อง

3. จิตภาวนา เป็นการฝึกฝนปรับปรุงจิตให้อยู่ในคุณภาพหรือภาวะที่เหมาะสม สามารถควบคุมจิตให้อยู่ในอำนาจ และใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ **หลักการสำคัญในการฝึกฝนปรับปรุงจิต** ซึ่งที่จริงก็คือเรื่องของ “สมาธิ” อยู่ที่การฝึกให้มีสติระลึกรู้แน่วแน่อยู่ในอารมณ์เดียวที่เหมาะสม เป็นจิตที่มีคุณภาพและ

คุณสมบัติที่เหมาะสม พร้อมที่จะนำไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ทุกอย่างได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ปัญญาภาวนา เป็นการฝึกฝนปรับปรุงความสามารถในการรอบรู้และรู้เท่าทันความจริงของสิ่งต่างๆ ตลอดจนสามารถนำความรู้มาใช้ในการสร้างสรรค์-แก้ไขปัญหาคุศลธรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น **หลักการสำคัญในการฝึกฝนเพื่อให้เกิดปัญญา**รู้เท่าทันความเป็นจริงอยู่ที่การฝึกสติพิจารณาไตร่ตรองอย่างต่อเนื่องในเรื่องนั้นๆ ด้วยความแยบคาย ด้วยจิตที่เป็นสมาธิ มีความเป็นกลาง ไม่ประกอบด้วยอคติจนเกิดปัญญา (ความรู้) ถึงความเป็นมาและเป็นไป ตลอดจนเรื่องราวเหตุปัจจัยที่เป็นเงื่อนไข

ประเวศ ะสี (2549) กล่าวถึง ภาวนา 4 หรือ การทำให้เจริญ 4 ประการ ว่า **“ศิลปะ นั้นหมายถึงสังคมหรือการอยู่ร่วมกัน เมื่อปฏิบัติถูกต้อง ทำให้ตั้งอยู่ในความดี”** การตั้งอยู่ในความดี ทำให้มีสุขภาวะ สุขภาวะทำให้รู้ตัวเอง เสนอเป็นไดอะแกรม ดังนี้

ภาพประกอบ 1 ความสัมพันธ์ของภาวนา 4

ที่มา: ประเวศ ะสี (2549)

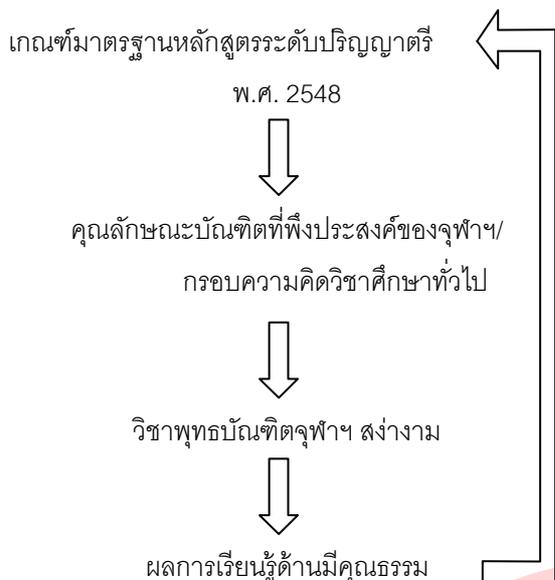
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้กำหนด **ประเด็นคุณธรรมและจริยธรรม** ไว้ในเอกสารการประชุมสภาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ครั้งที่ 724 มีขอบเขตที่กล่าวถึง “ศรัทธาในความดี มีหลักคิดและแนวปฏิบัติในทางส่งเสริมความดี และคุณค่าความเป็นมนุษย์ มีความรับผิดชอบ มีศีลธรรม ซื่อสัตย์สุจริต และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างสันติ” ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีการรอบความคิดที่ครอบคลุมทั้ง กาย จิต สังคม และปัญญา และเป็นไปในแนวทางเดียวกับ ภาวนา 4 ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

ดังนั้น มนุษย์ที่พร้อมด้วยการฝึกฝนตามแนวทาง “ภาวนา 4” ซึ่งก็คือ พัฒนาพร้อมทั้ง กาย จิต สังคม และปัญญา จึงสามารถกล่าวได้ว่า ถึงพร้อมด้วย “คุณธรรมและจริยธรรม” เป็น “มนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ” ที่แท้จริง ดังการศึกษาของ ดุจเดือน พันธุมนาวิน (2551) ที่สังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทยและต่างประเทศ โดยการสนับสนุนจากศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) ซึ่งในขั้นต้นสามารถค้นหางานวิชาการที่มีชื่อเกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรมได้มากกว่า 700 เรื่อง คัดเลือกแล้วพบว่า เป็นงานวิจัยประเภทต่างๆ ประมาณ 600 เรื่อง แต่ที่ผ่านการคัดเลือกกว่า มีลักษณะเป็นงานวิจัยขั้นสูงที่พยายามตอบคำถามเกี่ยวกับสาเหตุและ/หรือผลของการมีคุณธรรมจริยธรรม และมีความน่าเชื่อถือ ที่นำมาสังเคราะห์ได้ เพียง 350 เรื่อง แบ่งเป็น รายงานวิจัยไทย 230 เรื่อง และต่างประเทศ 120 เรื่อง

ประกอบด้วยประเภทงานวิจัยความสัมพันธ์ เปรียบเทียบและกึ่งเปรียบเทียบรวม 300 เรื่อง และเป็นงานวิจัยเชิงทดลองและกึ่งทดลอง 50 เรื่อง แล้วสรุปผลด้านสาเหตุของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่างๆ โดยใช้กรอบความคิดตามรูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยมเป็นพื้นฐาน สรุปออกมาเป็นหนังสือที่ประกอบด้วย 6 บท นั่นคือ บทแรก ทฤษฎีสำคัญที่เกี่ยวกับจริยธรรม ซึ่งเป็นทฤษฎีทั้งในประเทศไทยและจากต่างประเทศ บทที่สอง กล่าวถึง ประมวลผลการวิจัยที่เกี่ยวกับปัจจัยเชิงสาเหตุของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในเยาวชน บทที่สาม ประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับผลวิจัยด้านคุณธรรมจริยธรรมในวัยผู้ใหญ่ บทที่สี่ เน้นเกี่ยวกับการนับถือศาสนา บทที่ห้า ประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับหัวข้อพิเศษทางด้านคุณธรรมจริยธรรม บทที่หก สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการประมวลผลการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรม สามารถกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ ดังแสดงในภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ประเมินความพึงพอใจต่อผลการเรียนรู้ด้านมีคุณธรรม ในวิชาพุทธบัณฑิตจุฬาฯ ส่ง่างามของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. ศึกษากระบวนการจัดการเรียนการสอนให้ได้ผลการเรียนรู้ด้านมีคุณธรรม

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ผลจากการประเมินจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารายวิชาเพื่อพัฒนานิสิตสู่ความเป็นมนุษย์ที่ สมบูรณ์ แบบ ตาม แนวทาง พระพุทธศาสนา และเป็นพุทธบัณฑิตจุฬาฯ อย่างส่ง่างามที่แท้จริง รวมถึงกระบวนการจัดการเรียนการสอนให้ได้ผลการเรียนรู้ด้านมีคุณธรรม สามารถใช้เป็นประโยชน์ต่อรายวิชาอื่นๆ ที่มุ่งพัฒนานิสิตในแนวทางลักษณะนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างได้จากการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) คือ นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ลงทะเบียนเรียนวิชาพุทธบัณฑิตจุฬาฯ ส่ง่างามในภาคปลายปีการศึกษา 2554 ที่ตอบแบบสอบถาม 21 คน จากที่ส่งแบบสอบถามจำนวน 46 คน จำนวนนิสิตลงทะเบียน 48 คน มีนิสิตไม่ได้ให้อีเมลไว้จำนวน 2 คน แบบสอบถามที่ได้รับกลับคิดเป็นร้อยละ 45.65 อาจารย์/วิทยากร จำนวน 12 คน และ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถามความพึงใจต่อผลการเรียนรู้ด้านมีคุณธรรมวิชาพุทธบัณฑิตจุฬาฯ ส่ง่างาม ในส่วนที่เป็นมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ ปรับปรุงจากแบบสอบถามความคิดเห็นนิสิต โดยสำนักงานจัดการศึกษาทั่วไป (2553) ผู้วิจัยได้ปรับ/เพิ่มข้อความที่ครอบคลุมด้านกาย จิต ศีล ปัญญา รวมคำถาม 17 ข้อ วัดจากผลการเรียนรู้ด้านปัญญา จำนวน 9 ข้อ ผลการเรียนรู้ด้านจิต จำนวน 3 ข้อ ผลการเรียนรู้ด้านศีล จำนวน 2 ข้อ ผลการเรียนรู้ด้านกาย จิต ปัญญา จำนวน 1 ข้อ ผลการเรียนรู้ด้านจิต ปัญญา จำนวน 1 ข้อ และผลการเรียนรู้ด้านศีล จิต ปัญญา จำนวน 1 ข้อ และมีความตรงเชิงเนื้อหาผ่านการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 4 คน ได้ค่าความตรง (IOC) เท่ากับ 0.75 ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Alpha-Coefficient) เท่ากับ 0.71

2. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์อาจารย์/วิทยากรทุกคน ซึ่งประกอบด้วย การเตรียมตัวเนื้อหาที่จะสอน สื่อการสอน ความคาดหวังในตัวผู้เรียน ความพึงพอใจต่อผู้เรียนและกิจกรรมที่เกิดขึ้น ประเด็นที่ควรพัฒนาวิชาต่อไป

ขั้นตอนการวิจัย

1. ศึกษาทฤษฎี แนวคิด รายงานการวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

2. กำหนดโครงสร้างแบบประเมินความพึงพอใจ โดยมีมิติผลการเรียนรู้ด้านต่างๆ เพื่อทำแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์และส่งให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความเหมาะสม

3. เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล เขียนรายงานผลการวิจัย

ระยะเวลาดำเนินการวิจัย 4 เดือน ในช่วงเดือนพฤษภาคม – สิงหาคม พ.ศ. 2555 โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. ส่งแบบประเมินความพึงพอใจให้นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนในภาคปลาย ปีการศึกษา 2554 จำนวน 46 คน ทางอีเมล นิสิตไม่มีอีเมล 2 คน

2. ผู้วิจัยสัมภาษณ์อาจารย์/วิทยากรเป็นรายบุคคลที่สอนในหัวข้อวิชาที่ปรากฏในตารางสอนภาคปลาย ปีการศึกษา 2554 รวมจำนวน 12 คน (ชมราวาส 10 คน พระสงฆ์ 2 รูป)

3. สนทนากลุ่มกับคณาจารย์และผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับวิชาการศึกษาทั่วไปและวิชาพุทธบัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 10 คน เพิ่มเติมในประเด็นจากผลที่ได้จากข้อมูล

เชิงคุณภาพในคำถามปลายเปิดและเชิงปริมาณในแบบประเมินความพึงพอใจ ของนิสิตที่ได้จากข้อที่ 1

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณใช้โปรแกรมสำเร็จรูปด้วยสถิติเชิงพรรณนา ด้วยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้มาจากแบบสอบถามในส่วน of คำถามปลายเปิด ข้อมูลการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์แก่นเนื้อหา (Thematic analysis)

ผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไป

พบว่านิสิต 46 คน ที่ส่งแบบประเมินได้รับตอบกลับที่สมบูรณ์ใช้ได้จริง 21 ชุด คิดเป็นร้อยละ 45.65 ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 71.4 ขณะที่ยังเรียนวิชาพุทธบัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอยู่ชั้นปีที่ 2 จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 66.7 มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพฯ และปริมณฑล จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 47.6 อาชีพของบิดา/มารดา/ผู้สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการเรียน คือ กลุ่มพาณิชย์กรรม จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 28.6 ซึ่งเท่ากับกลุ่มราชการ/รัฐวิสาหกิจ นิสิตสังกัดคณะวิศวกรรมศาสตร์ จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 57.1 เมื่อถามถึงชมรมในองค์การบริหารนิสิตจุฬาลงกรณ์ (อบจ.) ที่นิสิตเป็นสมาชิก พบว่าส่วนใหญ่ไม่เป็นสมาชิกชมรมใดๆ จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 61.9 เงื่อนไขของการเลือก

เรียนวิชานี้ เนื่องจากเป็นวิชาการศึกษาทั่วไป กลุ่มมนุษยศาสตร์ จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 57.1 ผลการเรียนวิชานี้ได้เกรด A จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 85.7 และพึงพอใจต่อเกรดที่ได้รับ จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 85.7

ผลการวิจัยข้อมูลเชิงปริมาณตามวัตถุประสงค์

1) ความพึงพอใจที่มีต่อการเรียนการสอน พบว่าในภาพรวมนิสิตพึงพอใจในระดับมาก จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 47.6 หัวข้อที่นิสิตพึงพอใจมากที่สุด คือ เจริญปัญญา จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 33.3 โดยให้เหตุผลประกอบว่า เพราะได้ปฏิบัติจริง สามารถนำไปใช้แล้วเกิดผลจริง เป็นสิ่งง่าย ๆ ที่ใคร ๆ ก็ทำได้ ทำที่ใดเวลาไหนก็ได้ การฝึกสมาธิ ยังทำให้รู้สึกสงบและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ แม้เมื่อเรียนจบจากวิชานี้แล้วก็ยังสามารถฝึกต่อเนื่องได้ หัวข้อที่นิสิตไม่พึงพอใจมากที่สุด ไม่ตอบ 13 คน คิดเป็นร้อยละ 61.9 และจำนวนรองลงมาที่ไม่ตอบไม่พึงพอใจ คือ หัวข้อคัมภีร์สำคัญในพระพุทธศาสนา จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 19.0 โดยให้เหตุผลประกอบว่าผู้สอนเน้นประวัติที่มาในพระไตรปิฎกมากกว่าซึ่งผู้เรียนเห็นว่าควรจะเน้นเนื้อหาจริงในพระไตรปิฎก น่าจะเป็นประโยชน์กว่า

อย่างไรก็ตามนิสิตเห็นว่าอาจารย์ผู้สอนทุกท่านมีความตั้งใจสูงในการสอน มีความรักในการถ่ายทอดความรู้ด้วยการบรรยาย (อย่างละเอียดในบางประเด็น) บางหัวข้อก็มีสื่อการสอนที่น่าสนใจ ทำให้เรียนอย่างสนุก ในบางหัวข้อที่เนื้อหาหลักซึ่งมากก็ควรปรับให้เหมาะสม

กับลักษณะวิชาและเวลาที่กำหนดไว้ เพื่อเปิดโอกาสให้นิสิตได้ซักถามข้อสงสัยให้มากขึ้น และสามารถนำสาระที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันต่อไป ทั้งนี้ นิสิตเกือบทั้งหมดต้องการให้เน้นการปฏิบัติ(เจริญสมาธิ เจริญปัญญา) ให้มากขึ้น เพราะเห็นว่าเป็นประโยชน์มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การไปทัศนศึกษาและได้ฝึกปฏิบัติกับพระอาจารย์ (พระครูธรรมธรรชิตคุณวโร) ที่วัดญาณเวศกวัน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม นับเป็นประสบการณ์ที่ล้ำค่า และเสริมให้เห็นคุณประโยชน์ที่จะพัฒนาตนด้วยการปฏิบัติตามแนวทางนี้ต่อไปอย่างต่อเนื่อง

2) ความพึงพอใจของนิสิตต่อผลการเรียนรู้ พบว่า นิสิตพึงพอใจอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยรวมของผลการเรียนรู้เท่ากับ 4.28 โดยแบ่งเป็น ด้านปัญญา เท่ากับ 4.20 ด้านจิต ปัญญา เท่ากับ 4.57 ด้านกาย จิต ปัญญา เท่ากับ 4.33 ด้านจิต เท่ากับ 4.37 ด้านศีล เท่ากับ 4.17 และด้านศีล จิต ปัญญา เท่ากับ 4.57 ดังแสดงในตารางที่ 1

ตาราง 1 ความพึงพอใจของนิสิตต่อผลการเรียนรู้

ผลการเรียนรู้	ค่าเฉลี่ย รายข้อ	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน	ค่าเฉลี่ย รายด้าน
ด้านปัญญา			
1. ระบุสาระสำคัญของเนื้อหารายวิชาที่ได้มากกว่าร้อยละ 50	4.38	.59	
2. ระบุคุณค่าของคุณธรรมที่ตนเองนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้มากกว่าร้อยละ 50	4.33	.66	
3. ระบุหลักธรรมที่ตนเองนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต	4.43	.68	
4. บอกถึงแนวปฏิบัติที่ทำให้ตนเองดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม	4.14	.57	
5. วิเคราะห์เปรียบเทียบเหตุผลในการตัดสินใจปัญหาเชิงศีลธรรมตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันได้	3.90	.76	
6. ตัดสินใจในปัญหาเชิงศีลธรรมตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันได้	3.90	.63	4.20
7. กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาตนเองโดยใช้คุณธรรม จริยธรรม	4.19	.81	
8. ประมวลความคิดในภาพรวม เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาบนพื้นฐานของคุณธรรม จริยธรรม	4.10	.70	
9. เข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโลก และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม	4.43	.75	
ด้านจิต ปัญญา			
10. ตระหนักถึงความสำคัญของคุณธรรมว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสุขและความสำเร็จของชีวิต	4.57	.59	4.57
ด้านกาย จิต ปัญญา			
11. มั่นใจว่าจะสามารถครองตนอยู่ในกรอบของคุณธรรม จริยธรรมได้ในชีวิตประจำวัน	4.33	.73	4.33
ด้านจิต			
12. พัฒนาสุขภาพจิตของตนเองได้	4.67	.48	
13. รู้จักรักษาอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม	4.38	.66	4.37
14. มีบุคลิกภาพดี	4.05	.81	
ด้านศีล			
15. รักษาและสืบทอดความเป็นไทย	4.24	.83	4.17
16. เป็นต้นแบบดำเนินการพิธีกรรมทั่วไปทางพุทธศาสนาได้	4.10	.88	
ด้านศีล จิต ปัญญา			
17. ดำเนินชีวิตให้เป็นคนดี มีศีลธรรมในสังคมโดยการวิเคราะห์ ประเมิน และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องด้วย กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต	4.57	.59	4.57
ค่าเฉลี่ยรวม	4.28	.69	4.36

ผลการวิจัยจากข้อมูลเชิงคุณภาพ

1) ผลการสัมภาษณ์ สามารถสรุปได้ 4 ประเด็น ดังนี้

1.1) การเตรียมตัวก่อนสอนของอาจารย์ส่วนใหญ่มีความเข้าใจว่าควรเตรียมเนื้อหาในระดับแนะนำเป็นเบื้องต้นตามจำนวนชั่วโมงที่กำหนดไว้เท่านั้น และเน้นสาระที่สามารถนำมาปรับใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน มีอาจารย์เพียง 1-2 คนเท่านั้น ที่ให้ความเห็นว่าคุณครูมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในเรื่องนั้นๆ และมอบหมายให้อ่านหนังสือนอกเวลาจำนวนหลายเล่ม

1.2) สื่อการสอนของอาจารย์ส่วนใหญ่เน้นการบรรยาย โดยมักจะแนะนำแหล่งความรู้อื่น ๆ ประกอบ แต่อาจารย์บางท่านที่สอนในภาคปฏิบัติ เช่น การเจริญสมาธิ เจริญปัญญา การไหว้-การกราบพระที่ต้องตามวัฒนธรรมประเพณี ก็เป็นที่สนใจแก่ผู้เรียนมาก รวมทั้งอาจารย์ที่ใช้สื่อมัลติมีเดียหลายรูปแบบในการสอนก็ดึงดูดใจทำให้บรรยากาศการเรียนเป็นไปด้วยความสนุกสนาน

1.3) ความคาดหวังในตัวผู้เรียนพบว่าอาจารย์ส่วนใหญ่ไม่คาดหวังว่าผู้เรียนจะให้ความสนใจมากนัก เนื่องจากเป็นการเรียนเพื่อให้ได้เกรด ซึ่งแตกต่างจากบุคคลทั่วไปที่มาเรียนพระพุทธศาสนา มักเป็นวัยผู้ใหญ่และมีความสนใจเป็นส่วนตัว แต่กลับพบว่าผู้เรียนส่วนใหญ่มีความตั้งใจ ซึ่งแสดงออกโดยการซักถาม และการปฏิบัติตามเมื่อมีภาคปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติตามเมื่อมีภาคปฏิบัติอย่างไรก็ตามคุณครูเห็นว่าควรพัฒนานิสิตเพื่อให้มีผลการเรียนรู้ด้านมีคุณธรรมอย่างมี

ประสิทธิภาพผลควรมีการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ต่อเนื่องเป็นเวลานาน

1.4) การพัฒนารายวิชาของคณาจารย์ ส่วนใหญ่เห็นว่าควรลดทอนความเข้มข้นเนื้อหาบางหัวข้อลงบ้าง แล้วเพิ่มเติมในส่วนที่เป็นภาคปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสได้พัฒนาตนในวิถีทางที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์อย่างแท้จริง อย่างต่อเนื่องต่อไปในอนาคต

2) ผลการสนทนากลุ่ม

ผู้วิจัยได้นำผลสรุปที่ได้จากแบบประเมินของนิสิตและการสัมภาษณ์คณาจารย์มาเป็นประเด็นในการสนทนากลุ่มกับคณาจารย์จำนวน 8 คน/รูป (พระสงฆ์ 1 รูป) ผู้บริหาร 2 คน รวมเป็น 10 คน เพื่อนำเสนอข้อมูลสรุปเบื้องต้นและการพัฒนารายวิชาสำหรับการเปิดสอนในภาคการศึกษาถัดไปได้ ดังนี้

2.1) จำนวนผู้เรียน ควรจำกัดไว้ในจำนวนที่พอเหมาะกับการฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนิสิต และนิสิตกับนิสิตอย่างทั่วถึง

2.2) เนื้อหาวิชา ควรปรับเนื้อหาให้ใกล้เคียงกับวัยของนิสิตและประยุกต์ใช้ได้ไม่ยาก เพื่อให้วิชานี้มีความน่าสนใจยิ่งขึ้น และควรจัดให้มีการสรุปเนื้อหาบางหัวข้อให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งนี้ อาจารย์ประจำชั้นจะมีบทบาทสูงมากในเรื่องนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเนื้อหาสรุปในหัวข้อย่อยต่างๆ “แขวน” ไว้ในหน้าเว็บไซต์ของธรรมสถาน จุฬาฯ ก็ช่วยให้นิสิตสามารถศึกษาเพิ่มเติมต่อไปได้

2.3) สื่อการสอน เนื้อหาบางเรื่องหากสามารถใช้สื่อทางการศึกษาในรูปแบบต่างๆ

มาเสริม น่าจะเป็นแรงจูงใจให้ทำความเข้าใจได้ง่าย ไม่น่าเบื่อ

2.4) เนื้อหาและกิจกรรมโดยรวม ควรปรับเนื้อหาวิชา โดยลดเวลาการบรรยาย (จัดทำเอกสารสรุปให้ศึกษาด้วยตนเอง) แต่เพิ่มในส่วนของการปฏิบัติ เพื่อเสริมการพัฒนาตน/พัฒนาจิตให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น ทั้งการเจริญสมาธิเจริญภาวนาในห้องเรียนและที่วัดญาณเวศกวัน จังหวัดนครปฐม รวมถึงพิธีกรรมต่างๆ ที่ชาวพุทธควรรู้หรือหากเป็นไปได้อาจให้นิสิตทำรายงานเดี่ยว/รายงานกลุ่ม ศึกษาเชิงลึกเฉพาะเรื่องตามความสนใจโดยมีคณาจารย์เป็นที่ปรึกษา

2.5) ค่ายปฏิบัติธรรม เพื่อให้นิสิตที่สนใจพัฒนาด้านให้เข้มแข็งขึ้น และความต่อเนื่อง อาจจัดให้มีค่ายปฏิบัติธรรมระยะสั้น เช่น 3 วัน 2 คืน โดยมหาวิทยาลัยเป็นเจ้าภาพ และเปิดโอกาสให้นิสิตอื่น ๆ รวมถึงบุคลากรที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมนี้ได้ด้วย

2.6) การจัดสอนเป็นภาษาอังกฤษ คณาจารย์หลายท่านมีศักยภาพที่จะสอนเนื้อหาวิชาเป็นภาษาอังกฤษ และน่าจะเป็นประโยชน์สำหรับนิสิตที่เรียนหลักสูตรนานาชาติ รวมถึงจะเป็นประโยชน์สำหรับนักศึกษาในโครงการแลกเปลี่ยนต่อไปด้วย

สรุปและอภิปรายผล

การประเมินความพึงพอใจต่อผลการเรียนรู้ด้านมีคุณธรรม ในวิชาพุทธบัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า ผลการเรียนรู้ด้านมีคุณธรรมอยู่ในระดับมาก โดยประเด็นสำคัญที่นิสิตให้ความเห็นว่ามีผลการ

เรียนรู้ในระดับมากที่สุด คือ ประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องกับจิต ในขณะที่เดียวกันสาระความรู้ที่บ่งถึงปัญญา ก็มีผลการเรียนรู้ระดับมากทุกข้อ จึงอาจกล่าวได้ว่าวิชาพุทธบัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้สนองนโยบายอย่างชัดเจน ในการเสริมสร้างนิสิตให้เป็นบัณฑิตที่สามารถครองตนอย่างมีคุณธรรมและเป็นผู้นำสังคมได้ ตามที่กำหนดไว้ใน พันธกิจของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ข้อ 4 (ภิรมย์ กมลรัตนกุล, 2551)

สิ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่งคือ นิสิตสนใจและให้ความสำคัญกับเจริญสมาธิ เจริญภาวนาเป็นอย่างมาก โดยเห็นว่าเป็นประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ดังนั้นจึงเห็นว่าลักษณะวิชาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนพัฒนาด้านผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรม หากได้นำแนวการสอนจากวิชาพุทธบัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยไปประยุกต์ใช้ ก็น่าจะเป็นประโยชน์ในวงกว้างต่อไป เพราะข้อค้นพบจากการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดของผู้บริหารโรงเรียนสัตยาไส ซึ่ง อาจารย์ ชุมสาย ณ อยุธยา (2554) ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า สถาบันการศึกษาจะต้องร่วมมือกันส่งเสริมให้เด็กดี ควรฝึกเด็กให้จิตใจสงบ ฝึกสมาธิ เพราะเมื่อมีสมาธิ จิตใจก็จะสงบนิ่ง คนดี มีสติ มีสมาธิ ทำอะไรก็จะง่าย ไม่ว่าจะเรียนหนังสือหรือทำอะไร ไม่จำเป็นต้องพูดเรื่องฝึกเด็กให้เก่งเลย เพราะเมื่อดีแล้ว เก่งจะตามมาโดยอัตโนมัติ

ข้อเสนอแนะ

1. ในการวิจัยครั้งต่อไป โดยที่วิชาพุทธบัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพิ่งเปิดสอนเป็นครั้งแรกในภาคปลาย ปีการศึกษา 2554 ดังนั้นข้อสรุป

ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ น่าจะใช้เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยในชั้นเรียนต่อไป ซึ่งสามารถพัฒนาเป็นนวัตกรรมสู่แนวปฏิบัติที่ดีที่สุด (Best practice) ที่จะพัฒนาผู้เรียนในลักษณะของ “การพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ” ซึ่งเพียบพร้อมทั้ง กาย จิต ปัญญา สังคม หรือเรียกในอีกลักษณะหนึ่งทางพุทธศาสนา คือ หลักภาวนา 4 นั้นเอง เพื่อให้สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างได้มากที่สุด ควรดำเนินการเมื่อสิ้นสุดการเรียนในภาคการศึกษานั้นๆ ทันทที และจะดียิ่งขึ้น หากแจกแบบประเมินในวันสุดท้ายของการเรียน/วันสอบปลายภาค

2. ในการปฏิบัติดังเช่นในโครงการปฏิบัติธรรม แม้ว่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะมีหน่วยงาน “ธรรมสถาน” ที่ทำหน้าที่หลักในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา แต่บุคลากรและกิจกรรมที่ดำเนินการยังอยู่ในวงจำกัด หากมหาวิทยาลัยจะพิจารณาให้มีค่ายปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ก็น่าจะเป็นอีกหนึ่งช่องทางสำหรับการพัฒนานิสิตสู่คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ที่เน้นผลการเรียนรู้ด้านมีคุณธรรมตามนโยบายของมหาวิทยาลัยได้เป็นอย่างดี และรวมถึงเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2548 โดยกระทรวงศึกษาธิการอีกด้วย ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาอื่นๆ ก็อาจดำเนินการได้ในหลากหลายรูปแบบตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนานิสิตนักศึกษา โดยมีเป้าหมายสูงสุดในเรื่องเดียวกัน

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากงบประมาณของสำนักงานจัดการศึกษาทั่วไป จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีงบประมาณ 2555

รายการอ้างอิง

- กรมการวิชาการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2549). *เอกสารการประชุม ครั้งที่ 6, 17 สิงหาคม 2549*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2552). *กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2552*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- ดุจเดือน พันธุมนาวิน. (2551). *การสังเคราะห์ งานวิจัยเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม ใน ประเทศไทยและต่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน).
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2548). ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2548. ใน *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 122 ตอนพิเศษ 39 ง. หน้า 7-13. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2548). ประกาศ
กระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แนวทาง
การบริหารเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตร
ระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2548.
ใน ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 122 ตอน
พิเศษ 39 ง. หน้า 24-29. กรุงเทพฯ:
กระทรวงศึกษาธิการ.
- สภาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (24 มิถุนายน
2553). เอกสารการประชุมสภา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยครั้งที่ 724.
กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม
(ศูนย์คุณธรรม) . (2548). เอกสารสรุปการ
ประชุมเสวนา เรื่อง การวิจัยเพื่อพัฒนา
คุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทย.
กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลัง
แผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม)
สำนักงานบริหารและพัฒนา องค์ความรู้
(องค์การมหาชน).
- ประเวศ วะสี. (2549). คำพ้อสอน.
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ.
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2550).
การศึกษาเพื่อสร้างบัณฑิตหรือ การศึกษา
เพื่อเพิ่มผลผลิต. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ภิรมย์ กมลรัตนกุล. (2551). รายงานการสัมมนา
ผู้สอนการศึกษาทั่วไป เรื่อง กลยุทธ์การ
พัฒนาบัณฑิตจุฬาฯ ให้เป็นที่ยอมรับของ
สังคม. กรุงเทพฯ: สำนักงานจัดการศึกษา
ทั่วไป จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
สำนักงานจัดการศึกษาทั่วไป จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. (2553). นวัตกรรม
การศึกษาทั่วไปเพื่อพัฒนาคุณภาพนิสิต
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภายใต้การ
สนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุน
การสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรพล ไกรสรานูตติ. (2549). ความหมาย
คุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณ การ
พัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา. (2554). มุม
คุณธรรม. *Moral Magazine*. 6(7): 23.